

STEUNPUNT
JEUGD

BEPLANTING OP SPEELRUIMTEN

Bronnen: documenten van het project Groene Ruimte (met steun van het Agentschap voor Natuur en Bos en de voormalige afdeling Jeugd en Sport van de Vlaamse Gemeenschap) met dank aan Frank Strynck, Jos De Wael (vzw VVOG) en Pierre Hubau (Agentschap voor Natuur en Bos)

BEPLANTING OP SPEELRUIMTEN

Bomen en planten zijn ontzettend belangrijk bij de inrichting van speelruimten. Het groen biedt kansen voor een avontuurlijke en spelvriendelijke speelruimte waar kinderen allerlei ervaringen opdoen, waar ze steeds nieuwe uitdagingen aantreffen, waar ze zich kunnen uitleven en verwonderen, hun fantasie gebruiken, vrienden ontmoeten ... Groen is een waardevol element om een speelruimte vorm te geven en in te richten. Voor kinderen is de esthetische en decoratieve functie van de beplanting minder van belang. De waarde als spelelement, als bron van natuurbeleving en passieve natuureducatie en als middel om de speelplek ruimtelijk op te bouwen en aantrekkelijk te maken, is des te groter.

Voor je de aanplanting begint voor te bereiden, neem je best eerst contact met de gemeente voor een bebossingsvergunning.

1. FUNCTIE VAN DE BEPLANTING

De beplanting op een speelterrein kan verschillende functies vervullen:

- de ruimtelijke opbouw van de speelruimte meebepalen;
- het speelterrein indelen in afzonderlijke gebiedjes;
- de rol vervullen van spelelement, speelgroen, verstopplekje,... ;
- de natuurbeleving van kinderen stimuleren;
- creatief spel materiaal bieden (takken worden bouw materiaal, stokken worden zwaarden, vruchten en zaden projectielen naar de 'vijand' of decoratie voor het 'eigen kamp');
- als zichtschermbaan en in mindere mate als geluidsschermbaan fungeren;
- beschutting tegen wind, zon en regen bieden;
- het microklimaat in het algemeen verbeteren (luchtvochtigheid, wind, ...).

Het is goed om even na te denken welke functies je de beplanting graag ziet vervullen, voor je effectief aan het planten slaat.

Beplanting kan het terrein opbouwen, indelen, afsluiten

Bij het ontwerpen van een speelterrein kan je spelen met soorten beplanting om het speelterrein wat structuur te geven en diverse speelmogelijkheden te bieden. De aspiranten liggen graag te kletsen in het hoge gras achter hun lokaal, de rakwi's kan je stevast spotten in hun zelfgebouwde kampen in het wilde bosje achteraan het terrein.

Wissel dichte, gesloten beplanting af met open ruimte. **Dichte beplanting** geeft aanleiding tot het bouwen van kampen, uitdagend spel, verstopplekjes, sluipspelelementen enz... Wil je ook in de winter verstopmogelijkheden bieden, zorg dan voor een afwisseling van bladverliezende en bladhoudende soorten. **Open ruimte** biedt meer sociale controle en overzicht over het terrein, en geeft mogelijkheden voor sport en allerlei loop- en pleinspelen. Voor kinderen maar ook voor de begeleiders zijn **markante bomen, struikengroepjes** en heesters dankbare herkenningspunten of afspraakplaatsen. Handig om zich op het terrein te kunnen oriënteren, of als aanknopingspunt voor de centrale post, de totempaal of de 'dorpsboom'.

Planten zijn ook heel handig en mooi als **afsluiting van een terrein**. Heb je weinig ruimte maar wil je toch een natuurlijke afsluiting dan kan je kiezen voor een geschoren haag (je moet die dan wel minstens elk jaar scheren!). De eerste jaren is het aan te raden de beplanting te combineren met een voorlopige afsluiting van paaltjes en gladde draad, zodat het duidelijk is dat het niet de bedoeling is hier doorheen te lopen. Let wel op met bestaande routes en padjes volgens logische verbindingen (bijvoorbeeld de kortste weg tussen parking en lokaal of terrein en wc, ...). Die krijg je niet weg door een haagje en een draad! Je kan dergelijke logische verbindingen beter meteen in je plan inbouwen. Voor de haag kan je eventueel doornige soorten gebruiken, dat geeft meteen een extra argument om 'binnen' of 'buiten' te blijven... Heb je meer ruimte dan kan je denken aan een gemengde haag of houtkant, die breder kan uitgroeien, kan bloeien en vruchten kan dragen. Zo krijgt je afsluiting ook een belangrijke natuurwaarde, de houtkant wordt een huis voor heel wat vogels. Let wel op met het planten vlakbij de perceelsgrens! Wettelijk moeten hagen minstens een halve meter van de perceelsgrens staan, bomen minstens twee meter (liever minstens 4 meter). Voor het 'afzetten' van hakhoutkanten heb je geen kapvergunning nodig, tenminste zolang het gaat over kanten die niet breder dan ca. 10 meter zijn.

Speelwaarde van planten

Kinderen verwachten van de beplanting op een speelplein o.a. dat ze er in kunnen klauteren en dat ze de planten actief kunnen gebruiken bij hun spel. De keuze van de beplanting is zeer belangrijk. Bomen met een **lage vertakkingen zijn ideaal om erin te klauteren**. Hakhout is hiervoor ook interessant. Hakhoutbeheer houdt in dat je de bomen om de vijf à twintig jaar afzaagt tot iets boven de grond. Zie het als een soort 'knotwilg' die vlak boven de grond wordt geknot. De volgende lente schiet de boom opnieuw uit waarbij hij niet één stam vormt maar eerder een kruin met verschillende takken. Let wel op, je kan dit niet bij elke boomsoort! Soorten die heel goed hakhoutbeheer verdragen – en zo zelfs langer leven dan als 'gewone' boom – zijn: eik, zwarte els, es, esdoorn en tamme kastanje. Die laatste heeft als bijkomende pluspunten natuurlijk de lekkere kastanjes (een kampvuurtje met gepofte kastanjes?!) en duurzaam hout geschikt voor buitengebruik (bv afsluitingen, siorpaaltjes,...).

Bomen die snel en goed groeien verdragen het wanneer af en toe **takken afgebroken** worden. Afgebroken of afgevallen takken zullen transformeren in zwaarden van ridders of in bouw materiaal voor een kamp. Snelle groeiers zijn bijvoorbeeld heel wat wilgensoorten, abelen en populieren. Wil je snel een grote boom en heb je geen budget voor groot plantmateriaal dan kan je wilgen 'poten'. Daarvoor zaag je rond eind november enkele vitale kinderarm-dikke takken uit bijvoorbeeld een knotwilg, en je plant deze in een goed vochtige grond. Zorg ervoor dat de 'stam' niet scheef staat als dat niet de bedoeling is, en dat er steeds water genoeg is zodat nieuwe worteltjes zich kunnen ontwikkelen. Met een beetje geluk schiet de tak de volgende lente uit en na enkele jaren heb je al een stevig boompje!

Op een speelterrein zijn **struiken** heel geschikt als verstopplekje of zich met vriendjes terug te trekken. Hoog **gras** en struiken bieden mogelijkheden voor de leukste sluipspele. Eens het gras weer kort is gemaaid, kan er gevoetbald worden!

Heel wat planten bieden natuurlijk spelmateriaal. Wat dacht je van een zenuwslopend gooi-alldenennappels-in-het-andere-kamp spel? Heb je trouwens al eens eekhoorngewijs een dennenappel gestroopt om er de lekkere 'pijnboompitten' uit te prutsen? Of houden we een tornooitje met mini-tollen gemaakt van doormidden gesneden eikels?

Natuurbeleving

Planten op speelterreinen zijn voor kinderen ook een bron van natuurervaring en verwondering. Kinderen kunnen op een beplant speelterrein spontaan kennismaken met fenomenen als bladval, bloei, ontluiken van het blad, wintertoestand van bomen, geur, ruwe of gladde schors ...

Bij de keuze van de planten kunnen volgende kenmerken interessant zijn:

- struiken en bomen met opvallende bloemen of bladeren (kijkgroen);
- afwisseling van bladhoudende en bladverliezende planten;
- planten met eetbare vruchten;
- struiken en bomen die aantrekkelijk zijn voor vogels, vlinders of ander insecten;
- geurige planten.

Voor een uitgebreide lijst van plantensoorten: zie verder.

Schermfunctie

Op diverse manieren kunnen planten op kinderspeelruimtes ook een schermfunctie vervullen. Allereerst bieden grote bomen met een dicht bladerdek interessante schuilmogelijkheden bij slechte weersomstandigheden. Een dichte en/of stekelige beplanting aan de rand van het terrein vormt een barrière die kinderen tegen kan houden om in het vuur van het spel de weg op te lopen of de aanpalende gracht in te sukkelen of dergelijke. Zo'n dichte randbeplanting kan het terrein visueel of fysiek afschermen van een drukke verkeersweg of van andere aanpalende activiteiten. In mindere mate vormt de beplanting ook een geluidsscherm. Schermgroen voorkomt ook dat zowel omwonenden als spelers al te zeer op elkaars vingers kijken.

Beplanting kan ook ingezet worden om **onaantrekkelijke zaken** zoals vuilnisopslag, brandstoftanks, autobandenvoorraad en ander materiaal **in te passen in de groene omgeving**. Op veel jeugdterreinen is dit traditioneel een heikel punt.

2. WELKE PLANTEN KIEZEN?

De juiste boom op de juiste bodem

Bij de keuze van de boom- en plantensoorten, spelen heel wat factoren mee. Eerst en vooral moet je rekening houden met de condities van de bodem. Zit je bijvoorbeeld met een droge zanderige grond, dan zullen essen of linden het hier knap lastig hebben en plant je beter eiken, dennen, lijsterbes en berk. Langs de beek of een gracht voelen zich andere soorten thuis dan bovenop een zandige speelheuvel. We gaan hier geen volledige opsomming geven van welke planten te verkiezen zijn op welk bodemtype. Je kan daarvoor zelf op onderzoek met de BOBO van het Instituut voor Bosbouw en Wildbeheer. Dit programma voor BOdemgeschiktheid van BOmen kan je gratis downloaden op www.inbo.be. Zie je dit niet zitten, dan kan je je informeren bij de boomkweker of de boswachter. Werk je met een ontwerper of een tuin/landschapsarchitect, dan zal deze volgens de mogelijkheden, de eigenheden en de beperkingen van het terrein kiezen voor de meeste geschikte soorten en/of variëteiten. Hou het wel natuurlijk. Gebruik dus liever de soorten die hier van nature thuis zijn, namelijk inheemse of nog beter 'autochtone' planten van de streek. Laat je liever niet verleiden tot al te exotische variëteiten die ongetwijfeld heel prachtig bloeien in tuinen en parken.

Te mijden: giftige en 'pijnlijke' planten

Bij de beplanting van een speelterrein is het natuurlijk aangewezen om rekening te houden met soorten die 'gevaarlijk' kunnen zijn voor kinderen. Sommige planten zijn immers erg giftig zoals bijvoorbeeld taxus, andere kunnen brandwonden veroorzaken zoals bijvoorbeeld de reuzenberenklauw. Het is belangrijk dat je bij de keuze van de soorten op de hoogte bent van mogelijke risico's. Terecht wordt gezegd dat het inschatten van risico's en het verleggen van grenzen elementaire uitdagingen zijn die kinderen op een speelruimte zelf moeten kunnen ervaren. Het kan helemaal geen kwaad dat kinderen aan den lijve kunnen ondervinden wat brandnetels zijn, dat ze die leren herkennen (en mijden...). Maar kinderen hebben vaak geen besef van de gevaren die verbonden kunnen zijn aan giftige planten. Ze hebben bijvoorbeeld geen enkel referentiepunt om te weten dat de twijgen en vruchten van de Amerikaanse vogelkers het giftige blauwzuur bevatten. En sommige giftige bessen zien er net zo aantrekkelijk uit als de bessen die ze thuis reeds gegeten hebben. Daarom zijn we bij het ontwerp beter vooruitziend en nemen we met sommige planten beter geen risico's. Uiteraard is het wel zo dat de giftigheid bepaald wordt door de dosis. Voor een goed begrip zullen wij hieronder een aantal planten vermelden die problematisch zijn.

Houtachtige planten die volgens de Duitse DIN-norm (18034) absoluut moeten vermeden worden op speelterreinen zijn:

- *Euonymus europaeus* spp. (wilde kardinaalsmuts)
- *Ilex aquifolium* (hulst)
- *Daphne mezereum* spp. (peperboompje)
- *Laburnum anagyroides* (gouden regen)

Houtachtige planten die volgens het handboek 'veiligheid van speelterreinen' in Nederland absoluut moeten vermeden worden op speelterreinen zijn:

- Daphne mezereum* spp. (peperboompje)
- Ilex aquifolium* (hulst)
- Laburnum anagyroides* (gouden regen)
- Taxus baccata* (taxus of venijnboom)

Houtachtige planten te mijden in speelzones die duidelijk afgestemd zijn op kleuters of peuters:

- Andromeda polifolia* (lavendelheide)
- Clematis vitalba* (bosrank)
- Cytisus* spp.
- Hedera helix arborescens* (klimop in struikvorm)
- Juniperus communis* (jeneverbes)
- Juniperus sabina* (zevenboom)
- Juniperus virginiana* (cederhoutboom)

Kalmia spp. (lepelboom)
Ligustrum spp. (liguster)
Lonicera behalve *Lonicera pileata* (kamperfoelie) en *Lonicera nitida* *Elegant*
Lycium barbarum (boksdoorn)
Pieris japonica (struikheide)
Prunus laurocerasus (gewone laurierkers)
Prunus serotina (Am. Vogelkers)
Prunus virginiana (Virginische vogelkers)
Rhamnus cathartica (wegedoon)
Rhamnus frangula (vuilboom of sporkehout)
Rhododendron spp.
Rhus spp. (fluweelboom)
Robinia spp.
Sambucus ebulus (kruidvlier)
Sambucus racemosa (bergvlier)
Viburnum, besdragende soorten (sneeuwbal, Gelderse roos)

Giftige kruidachtige planten:

Aconitum napellus (monnikskap)
Arum maculatum (gevekte aronskelk)
Chelidonium majus (stinkende Gouwe)
Colchicum byzantinum
Convallaria majalis (lelietje-van-dalen)
Delphinium cultorum (ridderspoor)
Digitalis purpurea (vingerhoedskruid)
Helleborus spp.
Heracleum mantegazzianum (reuzenberenklauw)
Papaver somniferum (slaapbol, opiumpapaver)
Solanum nigrum (zwarte nachtschade)

Leuke en/of lekkere soorten

Na deze waslijst met soorten die we liever niet aanplanten, doen we hier een greep uit het ruime aanbod van bomen en struiken die wél leuk of lekker kunnen zijn.

Eerst en vooral een lijstje met bomen en struiken die **eetbare vruchten, noten, bessen** produceren. Inspiratie voor een 'sneukelbosje' waar kinderen naar hartelust kunnen plukken en smikkelen. Zet je terrein vol met dit lekkers, en je hebt binnen enkele jaren stof voor een 'confituurweekend', bessenyoghurt en home-made limonade als vieruurtje, een zelfgemaakte-thee-slag of een kampvuuravond met gepofte kastanjes!

Bij elke soort in onderstaande lijst staan suggesties voor de aanplanting: in groepjes, verspreid of alleenstaand (solitair). Tussen haakjes staan de afmetingen van de ruimte die deze boom of struik nodig heeft, bijvoorbeeld een ruimte van 2 bij 2 meter oftewel een viertal m².

Voor het aanplanten van struiksoorten aangeduid met een * in een groen- of boszone, win je best voorafgaand advies in van het Instituut voor Bosbouw en Wildbeheer. Dit in verband met het al dan niet voorradig zijn van 'autochtoon plantgoed'. De Vlaamse overheid wil namelijk het gebruik van autochtoon plantmateriaal stimuleren, omdat plantjes 'van eigen bodem' beter aangepast zijn aan de lokale omstandigheden dan ingevoerd materiaal uit pakweg Polen. Vraag je een bebossingsubsidie aan bij de Vlaamse overheid (vanaf een bebossing van een halve hectare kan dat), dan kan je een extraatje krijgen voor het gebruik van autochtoon plantgoed (zie onze bundel Subsidiekanalen).

- *Fagus sylvatica*: beuk, aan te planten in groep, geen specifieke eisen, groeit hoog op
- *Castanea sativa*: tamme kastanje, individueel of in groep, geen specifieke eisen, kan hoog opgroeien
- *Tilia cordata* of *platyphyllos*: linde sp., best solitair (bloemen hangen dan laag en zijn gemakkelijk te oogsten), geen specifieke eisen, groeit hoog op als boom → lindenbloesemthee
- *Juglans regia*: okkernoot, best solitair op een open plek, geen specifieke eisen, groeit hoog op
- *Prunus avium*: boskers of zoete kers, best solitair om gemakkelijk te oogsten
- *Malus domestica*: appelboom, solitair tot wijd verspreid (6 x 6m)
- *Prunus domestica*: kwets (soort pruim), solitair tot verspreid (4 x 4m)
- *Mespilus germanica*: mispel *, solitair tot verspreid (4 x 4m) → confituur
- *Cydonia oblonga*: kweeper, solitair tot verspreid (4 x 4m) → gelei

- *Corylus avellana*: hazelaar, in groep (2 x 2m) aan de bosrand
- *Sambucus nigra*: vlier, in groep (3 x 3m) aan zonnige bosrand → bessensiroop, bloesemdrank
- *Amelanchier lamarcki*: krentenboompje, in groep (3 x 3m) aan zonnige bosrand
- *Ribes sp.*: rode, witte en zwarte trosbes, in groep (1 x 1m) aan zonnige bosrand
- *Ribes uva-crispa*: kruis- of stekelbes, in groep (1 x 1m), aan zonnige bosrand
- *Rubus idaeus*: framboos, in groep (1 x 1m) aan zonnige bosrand
- *Rosa sp.*: eglantier en rozen*, in groep (1x1m) aan zonnige bosrand → rozenbottelthee
- *Rubus caesius*: braam, komt meestal vanzelf in het bos

Krijg je graag veel bezoek van **kleurige vlinders en vogels**, dan vind je inspiratie in onderstaand lijstje van hun favoriete soorten. Let wel op met snoeien: struiken die te sterk of vaak worden gesnoeid, zullen nog heel weinig of geen bloemen krijgen. En dus ook geen nectar of bessen waar de kleine bezoekers zo gek op zijn... Natuurlijk zijn er veel meer mogelijkheden dan het beperkte lijstje dat je hieronder ziet. Vraag maar na bij de boomkweker, tuincentrum of natuurbeheerder.

- *Rhamnus frangula*: vuilboom (let op, is giftig voor de mens)
- *Euonymus europaeus*: kardinaalsmuts* (let op, is giftig voor de mens)
- *Rhamnus catharticus*: wegedoorn* (let op, is giftig voor de mens)
- *Viburnum opulus*: gelderse roos (let op, is giftig voor de mens)
- *Prunus padus*: Europese vogelkers*
- *Cornus sanguinea*: rode kornoelje
- *Prunus spinosa*: sleedoorn*
- *Crataegus sp.*: meidoorn*
- *Ligustrum vulgare*: wilde liguster* (let op, is giftig voor de mens)
- *Sambucus nigra*: vlier
- *Rosa sp.*: rozen*
- *Sorbus aucuparia*: lijsterbes

Een ander verhaal zijn de **planten met doornen en stekels**. Het gebruik van doornige en stekelige planten wordt over het algemeen afgeraden op een speelterrein omwille van de potentiële risico's. En in een speelbosje zijn stekelige takken niet het prettigste materiaal om kampen te gaan bouwen! Toch zijn er situaties waarin deze planten nuttig kunnen zijn. Ze kunnen bescherming bieden aan jonge plantjes of kwetsbare aanplantingen. Stekelige planten worden ook niet zo vaak vernield of misbruikt door kleine vandaaltjes... Een haag van doornstruiken kan ook een afscherming vormen tegen gevaarlijke situaties (openbare weg, waterloop ...) of tegen het betreden van privé-eigendom. We willen hier wel de bemerking maken dat doornen en stekels meestal niet volstaan om verkeerd geplante planten te beschermen. Op een speelterrein is het meestal zinloos om spontaan ontstane doorgangen en looplijnen te proberen breken met doornige of stekelige planten. Beter is om deze 'organische' paadjes te respecteren en het gebruik als een uitgangspunt te nemen bij de aanleg en het beheer van het terrein.

Een paar soorten:

- *Crataegus monogyna*: meidoorn*, mogelijk in hagen
- *Prunus spinosa*: sleedoorn*, mogelijk in hagen
- *Ribes uva-crispa*: kruis- of stekelbes
- *Robinia spp.*: acacia
- *Rubus caesius*: braam

grote bomen

Grote bomen hebben voor de inrichting van een speelruimte een bijzondere betekenis. Bij de planning zal men de bestaande grote bomen zoveel mogelijk trachten te behouden, omdat ze ontzettend veel speelmogelijkheden bieden en meestal tegen een stootje kunnen. Nieuw aangeplante kleine bomen daarentegen, kunnen het op een speelterrein soms moeilijk hebben om te overleven.

knotbomen

Staan er knotwilgen op je terrein? Laat ze zeker staan en onderhoud ze goed. Dikke knotten bieden vaak een thuis voor allerlei dieren en planten. De knotbomen passen vaak ook mooi in het landschap. Knotbomen leveren ook heel leuk materiaal voor activiteiten zoals het bouwen van 'levende'

wilgenhutten of –tunnels, -iglo's en meer van dat moois. Je kan de takken ook planten, ze groeien uit tot nieuwe bomen! Wist je trouwens dat je ook andere bomen dan wilgen kan knotten? Vaak voorkomende knotbomen zijn bijvoorbeeld populieren, essen, esdoorns, haagbeuk en eiken.

Wil je een nieuw boompje knotten? Zaag dan op werkhoogte de top van de boom af. Maar doe dit NOOIT bij boompjes ouder dan 7 jaar. Hoe ouder je boompje, hoe minder goed hij verdraagt dat zijn top er wordt afgezaagd. Te dikke bomen die worden 'getopt', bloeden dood!

Eens je boompje geknot, moet je om de 5 à 12 jaar opnieuw knotten. Natuurlijk hangt dit een beetje af van hoe snel je bomen groeien. Wilgen groeien bijvoorbeeld heel wat sneller dan eiken. Laat je de takken te groot worden, dan kan de hele boom openscheuren door het zware gewicht! Het is ook heel wat moeilijker en gevaarlijker om erg zware en grote takken af te zagen in vergelijking met meer handelbare kleinere takken. Maar knot ook niet al te vaak, anders put je de boom te veel uit.

Hoe ga je te werk bij het knotten? Doe dit altijd tijdens de winterslaap van de bomen: als ze geen bladeren meer hebben, de knoppen nog niet op springen staan, en op een dag dat het niet te hard vriest. In de praktijk kan je knotten vanaf november tot begin maart. Zorg ervoor dat het zaagvlak lichtjes schuin afloopt en niet mooi horizontaal. Zo kan de regen er altijd af lopen en is er geen gevaar voor inrotten.

snelgroeïende robuuste planten

Zoals al hoger vermeld, zal men voor een speelruimte vaak opteren voor robuuste planten en snelle groeiers. We planten liefst bomen en struiken die tegen een stootje kunnen. We kiezen voor sterke boomsoorten die na eventuele beschadiging toch terug uitgroeien tot forse struiken. Vooral planten die goed aangepast zijn aan de specifieke omstandigheden van het terrein, komen in aanmerking. Inheemse planten bieden vaak meer garanties dan exotische soorten, omdat ze van nature beter aangepast zijn.

De schietwilg (knotwilg) is een snelle en makkelijke groeier die ook goed geschikt is om allerlei vlechtwerk of bouwsels mee te maken. De wilgentunnel die de givers in het najaar met wilgentwijgen bouwden op een ietwat drassig stuk van het terrein, schiet in het voorjaar vol katjes en vers groen. Op de grootouderdag bouwden de welpen samen met hun sterke opa's een heuse wilgenvilla. Volgend jaar zal die uitgegroeid zijn tot een groen schuilhuis met geheime gangen! Ze vragen wel of de opa's af en toe eens willen terugkomen met hun haagschaar, voor een bijsnoeibeurt...

Enkele soorten:

- *Salix alba*: schietwilg, beter gekend als 'knotwilg', snelle groeier, robuust, ideaal voor vlechtwerk, kan op vrij natte gronden
- *Salix caprea*: boswilg, kleine boom, snelle groeier, robuust
- *Salix repens*: kruipwilg, eerder struikvormig, snelle groeier, robuust
- *Populus spp.*: populier, snelle groeier, robuust
- *Populus alba*: witte abeel, snelle groeier, robuust
- *Betula spp.*: berk, snelle groeier, kan op droge zandgronden

3. VOOR WIE DOEN WE HET?

Ontwerpers van groene speelruimten houden best van bij het begin rekening met het publiek dat deze terreinen zal gebruiken. Richt het terrein zich tot heel kleuters die hier met hun ouders komen? Is het de bedoeling om voor elke leeftijdsgroep van een jeugdbeweging aantrekkelijke speelmogelijkheden te bieden? Wil je hier bos- of sluipspelen kunnen organiseren, of eerder sport en spel?

Kleine kinderen (1-5 jaar), die enkel onder begeleiding van ouders of oudere kinderen een speelplein bezoeken, zullen het groen minder intensief gebruiken.

Kinderen en jongeren die zonder 'toezicht' een speelplein gebruiken, zullen de beplanting vaak heel actief benutten: bessen plukken, vruchten verzamelen, takken gebruiken om kampen of brugjes te bouwen.

4. HET PLANTEN ZELF

Hoe pak je zo'n aanplanting nu praktisch aan? Zorg er eerst en vooral voor dat je 'idee' voor de nieuwe beplanting duidelijk is. Maak een inrichtingsschets en een beplantingsplannetje! De inrichtingsschets geeft de ideeën weer, het eindplaatje van hoe je wil dat het terrein er uit komt te zien. Gaat het over grote veranderingen, wordt heel het terrein aangepakt? Laat dan zeker iedereen hier zijn zegje in hebben: de hele leidingsploeg, de leden, geïnteresseerde ouders en diegenen die het terrein beheren. Vanuit die schets maak je een beplantingsplan. Dat is een kaartje van het terrein, waarop je de beplanting heel precies aanduidt en benoemt. Bereken ook de oppervlakte. Weet dat een hectare zo groot is als twee voetbalvelden, namelijk 10 000 m² of 100 meter op 100 meter. Je speelbosje meet 150 op 100 meter? Dat is dus 1,5 ha. Wat meer is dan de minimumoppervlakte van 0,5 ha om in aanmerking te komen voor bebossingsubsidies (zie bundel Subsidiekanalen van Steunpunt Jeugd). Werk je met deze subsidies dan moet je rekening houden met de minimum plantafstanden die hiervoor worden geëist. Informeer je hierover! Een goede maatstaf is 2500 boomjes per hectare, wat neerkomt op 4 m² groeiruimte per boomje. Praktisch betekent dit dus dat je voor je speelbosje van 1,5 ha ongeveer 3750 boomjes moet bestellen. Bij het planten zorg je ervoor dat er 2 meter afstand tussen de boomjes blijft. Struiken en hagen worden nog dichter geplant.

Je hebt nu een inrichtingsschets en – na wat gecijfer – ook een beplantingsplan. Bestel dan tijdig je plantgoed bij een kwekerij. Informeer je hier over mogelijkheden voor autochtoon plantgoed. Bereid ook een plantdag voor. Probeer goed in te schatten hoeveel werk het planten zal vragen. Een struikengordel planten, dat kunnen je 10-12-jarigen wel alleen aan met hun leiding. Moeten er een paar duizend bomen de grond in, dan organiseer je beter een grote groepsactiviteit, open voor ouders en/of grootouders, oud-leiding, de lokale natuurvereniging, de gemeente, de buurt, de pers?... Ideeën en praktische tips voor een plantactie vind je in de downloads op de [Tandem-website](#). Plan deze dag goed op voorhand in je jaarplanning! Voorzie liefst meer dan één mogelijke plantdag. Bomen planten kan immers niet gelijk wanneer. De tweede helft van november is een ideale periode om te planten, maar het kan in principe de hele winter, tot begin maart. Let er wel op dat het niet vriest, en dat er geen droge wind staat. De jonge boomjes hebben kwetsbare wortels die snel kunnen uitdrogen! Als je het plantgoed met een aanhangwagen gaat ophalen bij de kwekerij, neem dan zeker grote plastic zakken mee om de boomjes te beschermen tegen uitdroging tijdens de rit. Schat ook de grootte van het plantgoed goed in. Bosplantsoen wordt meestal aangeboden in bundels van een 25 -tal boomjes. Fruitbomen zijn standaard heel wat ouder en groter (en duurder! Reken op 25 euro per boom, terwijl bosboomjes eerder een halve euro per stuk kosten). Plant je de boomjes niet meteen, kuil ze dan in en dek de wortels heel goed af met vochtige aarde en eventueel wat stro of dode bladeren erbovenop ter bescherming tegen vorst. Maak het terrein waarop je gaat planten vooraf klaar. Heel praktisch is het bijvoorbeeld als linten, paaltjes of touwen het beplantingsplan op de grond uitzetten. Helemaal af wordt het als je er ook nog bordjes plant met de naam van de soorten die er moeten worden aangeplant, de plantafstand en de eventuele menging met andere soorten. Kort voor het planten kan je het plantgoed over het terrein verspreiden: waar de struikengordel moet komen, leggen we de paar stapeltjes gemengde struiken klaar (goed afgedekt tegen uitdroging). Het planten zelf, doen we volgens de regels van de kunst. Die regels worden heel simpel uiteengezet in de fiche die je vindt in de downloads op de [Tandem-website](#). Je kan hier ook een leuk 'officieel plantdiploma' downloaden en printen voor alle leden die helpen met de aanplanting. Verder vind je hier ook een handige fiche met alles wat je moet weten over vergunningen.

5. BEHEER EN HERSTELMAATREGELEN

Bij de beplanting van je terrein hou je best van bij het begin rekening met wat het beheer en onderhoud zal inhouden. Betrek ook zeker de mensen die het onderhoud voor hun rekening nemen, van bij het begin bij de plannen en werken. Je kan wel een fantastisch toffe aanplanting doen, maar als zij het niet zien zitten om in jullie ideeën mee te gaan dan zit het gevaar erin dat je nooit komt tot het plaatje dat je bij de aanleg in gedachten had...

In principe vraagt een avontuurlijk groen speelterrein niet meer onderhoud dan een grasveld. Let wel op met kortgeschoren hagen: je moet die minstens eens per jaar vakkundig knippen. Een hagendoelhof is leuk, maar wie gaat die meterslange hagen netjes onderhouden? Heb je meer ruimte, laat de struiken en bomen dan lekker uitgroeien! Werk je met hakhout, dan komt het erop aan om de 5 à 12 jaar te kappen. Hoe vaak je dit doet, hangt af van hoeveel ruimte je hebt, van hoe snel je bomen groeien, .. Voor het afzagen van de bomen heb je wel wat ervaring nodig. Denk ook aan de veiligheid en doe dit natuurlijk niet als hier kleine kinderen

rondlopen. De verwerking van het gezaagde hout kan je wél samen met kinderen doen, je kan er zelfs een heel leuke activiteit van maken.

Werk je als jeugdbeweging samen met bos- of natuurbeheerders aan je terrein, dan kan je samen een Go4Nature-projectje indienen. Zo kan je centen krijgen voor dergelijke activiteiten waar je beheer koppelt aan spel, en waar jeugd kennismaat met natuurbeheerders. De moeite waard om te checken op www.go4nature.be!

In 2006-2008 werkten de lokale Chiro Komkommerin (Lembeke) samen met het Regionaal Landschap Meetjesland aan de inrichting van het Chiroterrein. Ze organiseerden groene-vingers-namiddagen waarop de hele chirogroep samen met (oud)leiding onder begeleiding van het Regionaal Landschap bomen plantte, vlechtwerken maakte met wilgentakken, 'levende' hutten bouwde met wilgentakken, ... De kosten voor de jeugdbeweging bleven heel minimaal omdat het Regionaal landschap een gesubsidieerd project lopen had waar deze actie in paste! De begeleiders toonden hoe de beplanting en de hutten moet worden onderhouden zodat de Chiro dit de komende jaren makkelijk zelf kan.

Wil je kort gemaaid gras op een terrein met heuvels, greppels, bomen en struikengroepjes dan zal dat niet zo makkelijk zijn voor de onderhoudsdienst met z'n grasmaaier. Voor de beheerder is het praktischer om op de eerder vlakke terreinen met weinig verspreide bomen en struiken kort te maaien. Op de hellingen, moeilijkere stukken en dichter beplante zones kan een minder intensief beheer gevoerd worden met langer gras dat eventueel met de bosmaaier geregeld onder handen wordt genomen. Aanplantingen op rijtjes vergemakkelijken natuurlijk het maaien, maar ogen minder natuurlijk. Je kan eventueel op golvende rijen planten (die bijvoorbeeld de onregelmatige perceelsgrens volgen), zo zie je geen recht-op-recht rijtjesbos en kan je toch nog machinaal maaien. Bedenk ook dat het volwassen bos er heel anders uit zal zien. Er zal een paar keer worden 'gedund'. Als je in elke rij enkele bomen wegzaagt dan blijft er uiteindelijk niet veel meer van het rechte plantpatroon over. Hou er rekening mee dat je in een nieuw bos minstens de eerste tien jaar regelmatig moet maaien en dat dit wel wat werk meebrengt. Eens de bomen wat groter zijn, is een bos één van de minst onderhoudsintensieve beplantingen die er zijn!

Wanneer de beplanting in een speelruimte beschadigd is, moet daarvan de juiste oorzaak gezocht worden. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen beschadiging door gebruik of beschadiging door vandalisme. De regel is dat beschadigde of vernielde planten best zo snel mogelijk vervangen worden. Toch is het belangrijk om na te gaan of het groen niet verkeerd ingeplant werd. In het laatste geval zullen nieuwe planten op dezelfde plaats vaak hetzelfde lot ondergaan.

MEER WETEN ?

goede praktijkvoorbeelden van groene speelruimte in Vlaanderen

Een 25-tal voorbeelden van groene speelruimte, speelbossen, speelzones in natuurgebied of in de duinen, groen ingerichte jeugdterreinen en spelvriendelijke parken zijn gratis downloadbaar op www.steunpuntjeugd.be/groeneruimte. Voor elk voorbeeld vind je de terreingegevens, contactgegevens van de beheerder/gebruiker, bevindingen van beheerder en spelende jeugd. Elk terreinvoorbeeld wordt rijkelijk geïllustreerd met fotomateriaal.

fotovoortelling 'Wie geen groen heeft, is gezien!'

Deze PowerPoint presentatie geeft een genuanceerd beeld van wat bedoeld wordt met 'groene ruimte' en biedt ideeën en aandachtspunten met betrekking tot de aanleg en inrichting van speelruimte. Ze is binnenkort te vinden via www.steunpuntjeugd.be/groeneruimte.

boek 'Actiehandleiding speelbossen'

Deze publicatie van de Vereniging voor Bos in Vlaanderen vzw, met medewerking van Steunpunt Jeugd, is een handig hulpmiddel voor wie een speelbos wil realiseren, plannen, inrichten. Ze is gratis te downloaden op www.steunpuntjeugd.be/groeneruimte of je kan ze bestellen bij de Vereniging voor Bos in Vlaanderen vzw.

boek 'Jeugd bij bosjes, groene speelruimte gepland & geplant'

Dit boekje beschrijft uitgebreid het stappenplan van het project Groene Ruimte dat kan leiden tot het plannen van meer groene speelruimte in je gemeente. Praktijkgerichte informatie maakt het mogelijk kwalitatieve, avontuurlijke, spel- en natuurvriendelijke groene ruimte te realiseren. Ook concrete ervaringen uit 25 projectgemeenten, een overzicht van subsidiekanalen en de Vlaamse bostoegekankelijkheid zijn opgenomen. Je kan het boek bestellen bij Steunpunt Jeugd.

document 'Avontuurlijk speelterrein en speelbos'

Dit document biedt een antwoord op de veelgestelde vraag wat een speelplek spelvriendelijk en avontuurlijk maakt. Het somt een aantal avontuurlijheidskenmerken op waar men bij de inrichting van een speelterrein moet op letten. De aantrekkingskracht van een speelterrein is vooral afhankelijk van de totale inrichting, en niet van de eventuele aanwezigheid van speeltoestellen. Het is gratis te downloaden op www.steunpuntjeugd.be/groeneruimte.

gratis begeleiding en werksessie of infovergaderingen

Op www.tandemweb.be vind je een overzicht van het aanbod aan begeleiding. Voor jeugdverenigingen die samenwerken met het lokale gemeentebestuur is dit helemaal gratis. Bijvoorbeeld kan je een specialist uitnodigen op de jeugdraad, of kan je gaan voor een begeleiding van 10 'mandagen' van deze specialist bij jullie zoektocht naar een locatie voor een nieuw speelbos.

helpdesk 'Steunpunt Jeugd'

Met alle vragen over (groene) speelruimte kan je terecht bij:
Steunpunt Jeugd vzw, Arenbergstraat 1 d, 1000 Brussel
tel 02/551 13 78, fax 02/551 13 85, email katrijn.gijssel@steunpuntjeugd.be